

Den økonomiske situasjon

Foredrag av direktør Knut Getz Wold
på Norges Banks representantskapsmøte
26. februar 1973

1. Utførselsbasert vekst

Gjennom det internasjonale tilbakeslaget som preget hele året 1971, holdt norsk økonomi en høy vekstrate og full sysselsetting. Vekstraten i 1972 var litt svakere, omkring 4%, eller omtrent på linje med det europeiske gjennomsnittet. Det var likevel et heller godt resultat for en økonomi som startet fra full sysselsetting og derfor ikke som i flere andre europeiske land kunne trekke inn ledig arbeidskraft. Mest karakteristisk for den norske oppgangen i fjor var imidlertid at det dreiet seg om en helt *utførselsbasert* vekst. Konjunkturoppgangen ute har vært tilfredsstillende, og norsk utførsel av varer og tjenester drog i løpet av året i stadig større grad nytte av det. Oppgangen i utførselen alene var betydelig større enn veksten i den samlede etterspørselen. Trass i en klar forverring av byttevilkårene overfor utlandet bedret utenriksøkonomien seg sterkt.

En slik utvikling har naturligvis sine fordeler. Mange land har fra tid til annen vært i den stilling at de har måttet utforme sin økonomiske politikk med sikte på å dreie bruken av ressursene over i en bedret utenriksøkonomi. Også i Norge har langtidsprogrammet hatt som siktemål en begrensning av driftsunderskottet overfor utlandet.

Men situasjonen var samtidig preget av svakhetstrekk når det gjelder den innen-

landske etterspørselen, både for investeringer og forbruk. Viktigst i denne forbindelse var at industriinvesteringene i fjor utviklet seg svakere enn forutsatt, selv om nivået lå høyt. Investeringer i offentlig konsumkapital og boliger viste derimot en markert stigning.

Veksten i det private forbruket var meget moderat, omkring 1½%. En viss bremsing i forbruksveksten var ønskelig. I inneværende langtidsprogramperiode tenderte nemlig forbruksveksten tidligere til å bli høyere enn forutsatt i programmet. Men den viktigste årsaken til den svake forbruksveksten var redusert disponibel realinntekt på grunn av sterk prisoppgang sammen med uforandrede skattesatser, altså reell skatteøkning. Samtidig skjedde det gjennom trykkesystemet en fortsatt og sterk omfordeling av disponibel realinntekt fra de yrkesaktive til de trygdete. Denne utviklingen synes ikke å bli godtatt av de yrkesaktive.

For å sikre et balansert vekstgrunnlag er det nødvendig at industriinvesteringene stiger på nytt. Selv om veksten i det private forbruket fortsatt må være moderat, kan den likevel være større enn i fjor.

Resultatet av den internasjonale valutakrisen i midten av denne måneden har skjerpet kravene til en tilbakeholdende linje i vårens kompensasjonsoppgjør og i finanspolitikken.

2. Utenrikshandel og skipsfart

Noe av det mest karakteristiske ved den sterke utførselsveksten i fjor på i alt ca. 13% var konsentrasjonen om produkter fra *verkestedsindustrien*. Utførselen av maskiner, nybygde skip m. v. viste meget sterk oppgang. Det samme gjaldt varegrupper som kjemiske produkter (inkl. kunstgjødse), jern- og metallvarer og andre bearbejdede varer og ulike ferdigvarer og fisk og fiskeprodukter. Eksporten av aluminium og ferrolegeringer var preget av reduksjon av opplagte lagre fra perioden med sterk avsetningssvikt for disse produktene, mens utførselen av treforedlingsprodukter stagnererte.

Det har vært god spredning i fordelingen av utførselen på markedsområder, men veksten var noe sterkere til det gamle EFTA-området enn til EF-landene. Relativt enda større var veksten likevel til USA. Det er interessant å notere at Norges andel av den samlede innførsel til vårt viktigste markedsland Sverige steg markert både i 1971 og 1972 trass i liten vekst i Sveriges samlede innførsel. Det dreier seg her i stor utstrekning om et bredt spektrum av bearbejdede varer og ferdigvarer.

Trass i den sterke og brede eksportøkningen fant det sted en ytterligere forverring i eksportnæringenes *fortjenestesituasjon*. Det tekniske beregningsutvalgs tall viser en nedgang i eierinntektene målt i prosent av faktorinntekten i andre eksportkonkurrerende næringer enn sjøfart fra 3,9% i 1970 til 1,2% i fjor. Dette er en drastisk reduksjon. Prognosen for eierinntektene viser endog litt ytterligere nedgang fra 1972 til 1973. Men det skyldes at en i forutsetningene har regnet med ingen eller bare moderat øking i produktprisene samtidig som kostnadene –

særlig lønnskostnadene – er antatt å ville øke sterkt. Disse forutsetningene når det gjelder utviklingen av produktprisene er nok for pessimistiske på bakgrunn av den senere utvikling og det aktuelle konjunkturbildet.

Skipsfartens fraktinntekter i fjor ble preget av sterk nedgang i fraktratene i første halvår. Derimot fikk en i annet halvår den såkalte «mini-boomen», som fortsatte inn i 1973. Utslagene i begge halvår i fjor ble avdempet av langsiktige kontraktslutninger. Utsiktene for skipsfarten har bedret seg det siste halve året, selv om den aktuelle fraktsituasjonen stadig endrer seg. Bedringen skyldes både konjunktursituasjonen og andre faktorer, ikke minst økingen i oljeimporten til USA og omleggingen av flåten struktur. På den andre siden må en ta omsyn til de store tapene som skipsfarten led på grunn av devalueringen av dollaren og oppgangen i kursen på yen.

I en åpen økonomi som den norske vil den avgjørende prøven på skipsfartens som på andre næringers framtidsmuligheter måtte ligge i dens evne til omstilling til nye markedsvilkår og strukturforhold og til å skape den fortjeneste og bedriftssparing som kan danne grunnlaget for fortsatt vekst.

Den svake innførselsveksten i fjor – ca. 1½% – var et resultat av stagnasjonen i industriinvesteringene og den svake forbruksveksten foruten av utviklingen av råstoffimporten til de tradisjonelle eksportnæringene. I år må en på nytt regne med sterkere importøking, noe som i og for seg representerer en naturlig og forsvarlig utvikling.

3. Norges betalingsbalanse

Innførselsoverskottet av varer gikk ned med over 1,8 milliarder kroner i fjor. Import av

skip minus utførsel av eldre skip gikk også sterkt ned. Eksklusive virksomheten på kontinentalsokkelen fikk en dermed et lite driftsoverskott på betalingsbalansen på 0,1 milliarder kroner mot et driftsunderskott på 2,9 milliarder kroner året før.

Det er et forhold som vil endre seg i år. Hvis konjunkturoppgangen fører til et nytt oppsving i industriinvesteringene, slik en må kunne regne med, vil det i seg selv føre til et betydelig underskott på driftsbalansen. En noe høyere forbruksvekst vil virke i samme lei. Netto skipsimport vil på nytt øke sterkt.

Det er likevel grunn til å legge vekt på det faktiske forholdet at Norge har en meget høy sparerate. Nettoinvesteringene i fjor utgjorde 14½ milliarder kroner, som altså ble mer enn dekket av den innenlandske sparingen. I år regner en med nettoinvesteringer på 17,7 milliarder kroner, og av dette dekkes 86% ved landets egen sparing og 14% eller 2,4 milliarder kroner ved kapitalimport utenfra. Dette blir altså i tilfelle mindre enn en sjuendepart av den meget høye netto investeringsraten. Vi lever *ikke «over evne»* i noen realøkonomisk meningsfylt betydning.

De internasjonale industrikonsernene oppretter gjerne datterselskap i andre land for å dra nytte av markedsnærhet, fordeler med omsyn til transportkostnader, råstoffpriser, arbeidslønninger osv., foruten når det gjelder toll og andre handelspolitiske hindringer. Normalt betyr ikke dette overføring av virksomhet til utlandet, men en ekspansjon som en ellers ikke ville kunne ha hatt. Det har skapt en del av grunnlaget for den økonomiske veksten både i de landene der datterselskapene ligger, og i eierselskapets virksomhet i hjemlandet. Produksjonen der

har gjerne kunnet konsentreres om de teknologisk mest avanserte produkter.

Relativt få norske industribedrifter har kunnet og villet opprette produksjonsbedrifter i utlandet. Hittil har alle søknader om valutalisens til slike direkte norske investeringer i utlandet vært innvilget. Der sakens industripolitiske side har trengt nærmere overveielse og vurdering, har dette skjedd i samarbeid med Industridepartementet. I alt ble det i fjor gitt lisenser for direkte investeringer i utlandet på til sammen 82 mill. kroner. Hele spørsmålet er av begrenset økonomisk betydning. Det synes ønskelig å kunne fortsette den politikken som hittil har vært fulgt på dette området.

4. Internasjonale valutaforhold og valutapolitikk

Både fjoråret og dette året har brakt store påkjenninger på enkelte valutaer og på det internasjonale valutasystemet. Blant de viktigste var pundkrisen, som førte til innføring av flytekurs for pund sterling i juni i fjor og en gradvis faktisk devaluering av pundet. Også dollaren ble utsatt for nytt press. Dette presset fortsatte i år og førte til den nye internasjonale valutakrisen i midten av denne måneden. På 1½ år har dollaren gjennomgått to devalueringer på til sammen 17%. Sammen med en meget lavere prisstigning i USA enn i andre land bør devalueringene på noe lengre sikt ha lagt et solid grunnlag for bedring i USA's utenriksøkonomiske stilling. Men det tar lang tid før virkningene av disse forholdene slår igjennom. En regner gjerne med at det tar minst to år før en devaluering fører til klar bedring i et lands betalingsbalanse. I mellomtiden skjer det en forverring, fordi bytte-

vilkårene svekkes som følge av devalueringen. Den nye devalueringen av dollaren vil derfor ytterligere øke underskottet i 1973. Det virker også med i denne retning at konjunkturoppsvinget i USA er kommet så mye lenger enn i Europa og Japan.

Vest-Tyskland, Japan og Sveits er blant de landene som har hatt en stor tilgang på kortsiktig kapital utenfra. De har møtt denne tilgangen med stadig mer omfattende tiltak for å begrense kapitalimporten, og for Japans og Sveits' vedkommende i år med en flytekursordning som har ført til appresiering av disse valutaer. Japan har de siste to årene hatt enorme løpende overskott på driftsbalansen. Dette har skapt store problemer for andre land og for hele det mellomfolkelige betalings- og handelssystemet.

I fjor sommer la styret for Valutafondet fram en omfattende rapport om reform av det internasjonale valutasystemet. Samtidig ble det vedtatt å sette ned en 20-mannskomiteé, som skal være et effektivt forum på et høyt politisk plan for å drøfte og komme med tilrådinger om reform av det internasjonale valutasystemet. En sentral oppgave for reformarbeidet blir å nå enighet om bedre ordninger for å justere og rette opp skjevheter i landenes betalingsbalanser. Den viktigste og mest fundamentale vei til å nå dette målet er naturligvis en bedre *samordning* av deltakerlandenes økonomiske politikk gjennom internasjonale organisasjoner som Valutafondet, OECD og EF. Konkret betyr dette tiltak for å oppnå et mer ensartet aktivitetsnivå og press på ressursene, en mer likeartet pris og kostnadsutvikling, samordnete bindinger i den indre kreditt- og rentepolitikk og den ytre handelspolitikk osv. Det er gjort stor og oppmuntrende framgang på dette området i de senere

årene, men det er likevel en lang vei fram. En må derfor også ha andre mer kortsiktige tilpassingsmekanismer og fleksible kredittordninger.

Av vesentlig betydning i tilpassingsprosessen er *valutakurssystemet*. De fleste land hvis betalingsbalanse har vært i ulikevekt, har ventet for lenge med å endre paritetskursen for sin valuta. Det har igjen ofte utløst store spekulative kapitalbevegelser. Det er ønskelig at valutakursforandringene blir foretatt i tide og ikke blir vurdert som et så ekstraordinært tiltak som tilfellet gjerne har vært i etterkrigstiden. Større fleksibilitet kan også nås ved de videre svingningsmarginer som ble innført midlertidig i desember 1971. I enkelte klart definerte tilfelle kan det være grunn til å tillate bruk av flytekurs i et begrenset tidsrom. Men det er sterkt ønskelig at en slik adgang blir omgitt med omhyggelige internasjonale kontrolltiltak.

Mer omfattende reguleringstiltak når det gjelder kortsiktige *kapitalbevegelser*, har som alt nevnt presset seg fram. Slike reguleringstiltak synes å være et nødvendig og varig trekk i det internasjonale valutasystemet.

I løpet av de tre siste årene er det skapt til sammen 9,3 milliarder dollar i form av *spesielle trekkrettigheter*, SDR. Norge har for sitt vedkommende fått slike tildelinger til en verdi av i alt 550 mill. kroner i løpet av disse tre årene. Det vil si at en på internasjonal basis har skapt likviditet på liknende måte som en sentralbank skaper likviditet i et enkelt land. Systemet har virket tilfredsstillende, og det er derfor meget beklagelig at det ikke hittil har lyktes å oppnå enighet om en ny tildeling av spesielle trekkrettigheter for 1973.

Et viktig spørsmål i samband med ordningen med spesielle trekkrettigheter er forholdet til utviklingslandene. Fra norsk side støtter en sterkt tanken om å ta vesentlig sterkere omsyn til utviklingslandenes interesser på dette området enn en hittil har gjort, f. eks. ved å gi dem en større tildeling av spesielle trekkrettigheter enn svarende til deres kvoter i Valutafondet.

I det internasjonale valutasamarbeidet i fjor hadde også EF's virksomhet en sentral plass. Ministerrådet vedtok 21. mars en resolusjon om innsnevring av svingningsmarginene mellom Fellesskapets valutaer til halvparten av de utvidete marginer som gjelder midlertidig innenfor Valutafondet. Etter reglene skal sentralbankene intervensjonere på valutamarkedet hvis kursene når disse grensene, og i tilfelle i Fellesskapets valutaer. Intervensjon i dollar skal bare skje hvis en når de ytre grensene som ble satt gjennom Washington-avtalen for kurssvingningene i forhold til dollar. De opprinnelige medlemslandene i EF satte i verk dette systemet fra slutten av april, og i mai kom også de fire daværende søkerlandene med.

EF-landene forhandler nå om oppretting av et europeisk fond for valutasamarbeid fra 1. april i år. Dette fondet skal samordne sentralbankenes virksomhet for å begrense kursfluktasjoner, ordne med fellesoppgjør av saldi som følge av intervensjoner i EF-valutaer, innføre en europeisk valutarisk regneenhet og administrere avtalen om kort-siktige kreditter mellom sentralbankene og om finansieringen av kreditter fra fondet.

I slutten av forrige uke og i dag har det vært ny uro på valutamarkedene. Det er grunn til å regne med at det vil ta lang tid før en igjen kommer fram til stabile kurs-

relasjoner. Dette skaper vansker for utbyggingen både av det internasjonale valutasystemet og av EF's valutasamarbeid.

5. Norsk valutapolitikk

Norges Bank deltok i EF-systemet for innsnevring av kursmarginene mellom medlemslandene og søkerlandene fra 23. mai i fjor. Dette endret spillereglene også for norsk kurspolitikk i betydelig grad. I juni førte reglene til norske støttekjøp av pund sterling for til sammen 427 mill. kroner. Senere på sommeren kom dollaren under press, og støttekjøp av dollar for å hindre at kronen skulle stige utenfor rammen av de videre svingningsmarginene i samsvar med Washington-avtalen ble aktuelle – i alt for omkring 630 mill. kroner.

I dagene etter folkeavstemningen ble det en begrenset påkjenning på kronen. I den nye situasjonen foretrakk Norges Bank dollarsalg like før intervensjonsgrensene, men etter samråd med de øvrige deltakerlandene i EF-ordningen. Det aktuelle beløp utgjorde bare omkring 300 mill. kroner. I samband med den nye påkjenningen på pund sterling i slutten av oktober oppstod det også et begrenset press på norske kroner, som igjen ble møtt med dollarsalg fra Norges Bank – i alt for vel 200 mill. kroner.

Økingen av de offisielle valutaeservene fram til sommeren i fjor var langt større enn nedgangen de siste månedene av året, slik at de offisielle valutaeservene pr. 1. januar i år var 8 802 mill. kroner, eller 1 127 mill. kroner høyere enn ved forrige årsskifte.

Utviklingen de to siste årene har på nytt vist verdien av å ha forholdsvis rommelige valutaeserver. Norge kunne tvers gjennom det internasjonale tilbakeslaget opprettholde

en tilfredsstillende vekst og full sysselsetting uten noen valutamessige problemer. Den påkjenningen på norske kroner som oppstod etter resultatet av folkeavstemningen og i samband med pund-krisen, var av meget begrenset omfang. Rommelige valutareserver gir en betydelig økonomisk-politisk handlefrihet og stor motstandsevne overfor uforutsette påkjenninger og skaper tillit i andre land. Det betyr imidlertid ikke at en for tiden er interessert i å øke reservene ytterligere.

Reglene for intervensjonspolitikken fører med seg at kursene innen de fastlagte grenser svinger sterkere enn når Norges Bank kan intervenere friere. De daglige svingningene i markedet reflekterer oftest den aktuelle situasjonen når det gjelder kroneliquiditeten og rentedifferanser i det korte marked mellom Norge og utlandet. Det er bare unntaksvis at mer grunnleggende til-litsfaktorer her kommer inn, og kommentarer om at kursbevegelsene reflekterer en valutas «styrke» eller «svakhet», er som oftest misvisende.

Det lar seg på den andre siden ikke nekte at sterke kurssvingninger kan skape problemer for næringslivet. Det er nyttig at valutabankene under disse forhold søker å komme fram til et samarbeid med sikte på å dempe kurssvingningene.

Som en følge av resultatet av folkeavstemningen trakk Norge seg som kjent straks ut av vedkommende EF-organer. Dette gjaldt også Comité Monétaire og Komitéen av sentralbanksjefer, der Norge var representert som søkerland. Men en har overfor EF uttrykt ønske om fortsatt å kunne delta i det konkrete arbeidet med innsnevring av svingningsmarginene mellom valutaene og i det daglige løpende samråd mellom sentral-

bankene om intervensjoner i markedet og om kurspolitikken i det hele. Sverige gav allerede i mai i fjor uttrykk for en slik interesse. Norges Bank har hittil kunnet fortsette å delta i det daglige samarbeidet mellom sentralbankene. Spørsmålet vil imidlertid kunne komme i en ny stilling når det nye EF-fondet trer i kraft fra 1. april. En må vente at Norges framtidige forhold til det valutapolitiske samarbeidet blir avklart innen den tid.

Devalueringen av dollaren med 10% i forhold til SDR i midten av denne måneden reiste spørsmålet om hvilken kurs Norge skulle følge i den nye situasjonen. Da pundet fulgte dollaren godt og vel halvveis ved å flyte nedover og svenske kroner og finske mark devaluerte med 5% i forhold til SDR, mens på den andre siden yen og sveitserfrancs fløt opp, betydde en uforandret kurs på kroner i forhold til SDR i realiteten en *oppskriving* på 3-3½% veid etter sammen-setningen av Norges utenrikshandel.

For en slik linje talte i første rekke omsynet til prisstabiliteten foran vårens kompensasjonsforhandlinger. En reell oppskrivning av denne størrelsesorden skulle føre med seg et press nedover på konsumprisindeksen på noe under 1%. Sagt på en annen måte skulle prisstigningen bli tilsvarende mindre enn den ellers ville ha blitt.

Et annet moment som talte i favør av den valgte linje, var det forhold at Norge har full sysselsetting og at vi er inne i en periode med sterk oppgang i verdensøkonomien. Norge har ikke som Sverige ledig arbeidskraft av betydning.

Et tredje moment var politiske omsyn til den linje flertallet av EF-landene hadde valgt, og til USA's sterke ønske om at andre land ikke skulle redusere effekten av

devalueringen av dollaren ved å «nytte høvet» til å følge med. Noen felles nordisk linje var ikke mulig etter at Sverige hadde gjort det klart at det ikke ville gi avkall på sin 5% devaluering.

Men tungtveiende omsyn talte også for en viss devaluering, framfor alt stillingen for de konkurranseutsatte næringer. Fortjenestemarginene i disse industriene er som nevnt meget sterkt nedpresset, og den økingen av bruttoinntektene som konjunkturoppgangen vil bringe, trenges i stor utstrekning for å dekke ventet kostnadsøkning. Treforedlingsindustrien stod på forhånd overfor vanskelige strukturproblemer og markedsproblemer og kom i en situasjon der alle de andre landene som teller på det internasjonale treforedlingsmarkedet, devaluerte. Prisivirkningene av den reelle oppskrivningen konsentrerte seg ikke minst om denne bransjen. Deler av smelteverksindustrien stod også overfor liknende vansker, om enn ikke i samme grad. Et særlig problem reiste den svenske og finske devaluering for den sterkt ekspanderende utførsel av høyt bearbejdede varer og ferdigvarer på det nordiske marked. Uten en svensk devaluering ville saken ha budt på mindre tvil.

Nå er selvsagt konkurranseevnen sterkt avhengig også av den indre pris- og kostnadsutvikling. Kan det vedtaket som ble truffet, medvirke til klart mer moderate inntektsoppgjør enn en ellers ville ha hatt, vil det for mange bransjers vedkommende et stykke på vei kunne kompensere virkningene av uforandret kurs. Fritak for offentlige avgifter kan virke i samme lei, men kan på den andre siden også få en uønsket ekspansiv finanspolitisk effekt.

Avgjørelsen måtte framby sterk tvil. Men en bør ikke overvurdere forskjellen mellom

de to alternativene som henholdsvis flertallet og mindretallet i Norges Banks direksjon gikk inn for, nemlig uforandret kurs i forhold til SDR og devaluering av størrelsesorden 4%. Det første, som altså ble valgt av regjeringen, betyr en reell oppskrivning på godt og vel 3%, det andre betyr reelt en nedskrivning på under 1% med gjennomsnittlig praktisk talt umerkelig prisseffekt.

Den avgjørelse som ble truffet, forutsetter at partene på arbeidsmarkedet og i inntektsoppgjørene trekker konsekvensen i form av mer moderate oppgjør både i år og til neste år enn en ellers ville ha hatt. Den linje som er valgt, medfører risiko, men med hell og moderasjon kan den lykkes.

I løpet av tiden fra mai 1971, da den internasjonale valutauroen begynte, og fram til og med den siste valutakrisen har kursforholdet mellom norske kroner og en rekke av de viktigste handelsvalutaene endret seg. Etter kursjusteringene i denne måneden blir den reelle oppskrivningen av norske kroner i forhold til andre valutaer, veid etter deres betydning i vår utenrikshandel, godt og vel 4% jevnført med stillingen for to år siden. I forhold til dollar har norske kroner til sammen steget med vel 19% og i forhold til pund med noe mindre.

Den siste devalueringen av dollaren påførte Norges Bank et kurstap på ca. 740 mill. kroner. Tapet svarer til bortimot to års renteinntekter av valutabeholdningene. Det ligger godt innenfor rammen av det kursreguleringsfondet som Norges Bank har lagt opp.

6. Økonomiske utsikter for 1973

Den vestlige verden er for tiden inne i en *kunjunkturoppgang* av uvanlig styrke. Veks-

ten i bruttonasjonalproduktet i industrilandene i OECD var i fjor 5½% og ventes i år å bli 6½%. Dette er meget høye vekst-rater, atskillig større enn gjennomsnittet i 1960-årene. USA ledet oppgangen i fjor, men Japan og flere europeiske land er etter hvert trukket med, selv om det fremdeles er betydelige ulikheter fra land til land. Forbruket holdt den økonomiske veksten oppe i de store landene i 1971 og spilte en uvanlig stor rolle for oppgangen i 1972. Etter som ekspansjonen har økt i styrke, har næringslivets investeringer tatt seg opp, mest markert i USA. I 1973 vil den fortsatte veksten i investeringene i de store industri-landene prege oppgangen, særlig i de landene der det fremdeles er mye unyttet kapasitet.

En så kraftig vekst i verdensøkonomien trekker også med seg en stor oppgang i innførselen. OECD's utenrikshandel tok seg markert opp i fjor sammen med stigningen i produksjonen. Oppgangen i den samlede utenrikshandelen skulle kunne akselerere i år opp til en årlig vekstrate på mellom 12 og 13%. Prisene i det internasjonale varebyttet kan komme til å stige med nesten 4%, slik at økingen av utenrikshandelens verdi i dollar vil bli mellom 16 og 17%. Mens USA spilte en ledende rolle i fjor, vil veksten i innførsel og utførsel i år ventelig gjøre seg sterkere gjeldende i Europa og Japan.

En slik utvikling som det her er tale om, vil føre til en betydelig bedring av de ytre vilkårene for Norges utførselsnæringer og skipsfarten. Det er vanlig at en konjunktur-oppgang slår forholdsvis sent gjennom i norsk økonomi. Det henger blant annet sammen med kapasitetsforhold og markedsstruktur i flere typiske norske utførsels-bransjer.

Selvsagt er det viktige usikkerhetsfaktorer i dette bildet. I enkelte av de norske eksportbransjene har kapasitetsøkningen i verden vært sterkere enn den påregnelige forbruksøkningen, selv under en markert oppgangsperiode. Det gjelder f. eks. for aluminium og papir. I andre bransjer som tremasse har den tekniske utviklingen og markedsforholdene svekket tradisjonelle avsetningsmuligheter. Når det gjelder den generelle etterspørselsutviklingen, må en regne med muligheten av at enkelte land av frykt for fortsatt sterk prisstigning vil føre en stram økonomisk politikk. Men hovedvekten i prispolitikken blir likevel i stadig sterkere grad lagt på andre felter enn en regulering av aktivitetsnivået alene. Handelspolitiske forhold og kostnadsutviklingen vil også bli av stor betydning for norsk næringslivs muligheter for å dra full nytte av konjunkturoppgangen i år og til neste år. Valutakrisen i denne måneden brakte en ny usikkerhetsfaktor inn i bildet. Men det har vist seg at aktiviteten i de ledende industriland har meget stor motstandskraft mot urolige valutaforhold.

Konklusjonen kan vanskelig bli en annen enn at året 1973 synes å ville bringe en *betydelig bedring* i avsetningsmulighetene for norsk næringsliv og spesielt de konkurranseutsatte eksportnæringene. Denne utviklingen vil etter alt å dømme holde fram inn i 1974. Et slikt økonomisk klima letter også mulighetene for å løse tilpassingsproblemene i norsk næringsliv og gjennomføre den nødvendige strukturomlegging.

7. Pressproblemer. Pris- og kostnadsutvikling

Det sterke internasjonale konjunkturoppsvinget sammen med de direkte og indirekte

virkningene av virksomheten på den norske kontinentalsokkelen i Nordsjøen vil prege norsk økonomi i 1973 og 1974. Det betyr blant annet at pressproblemene vil stå i forgrunnen. Når det gjelder situasjonen på arbeidsmarkedet, har en riktignok i vinter fått en situasjon som er litt mindre stram enn de foregående årene. Arbeidsløsheten lå i januar på 1,4% av den beregnede arbeidsstyrken eller samme nivå som ett år tidligere. Dette er et meget lavt tall midt i vintersesongen, selv om den milde vinteren nok har hjulpet. Totalt er situasjonen preget av full sysselsetting, men lokale arbeidsløshetsproblemer er likevel noe mer markerte enn tidligere. Det synes også som om strukturendringene i næringslivet har skapt sysselsettingsproblemer for særlig utsatte grupper, blant annet eldre arbeidstakere og yngre ufaglært arbeidskraft. Det er i og for seg ikke noe overraskende i at en i et land som Norge samtidig kan ha behov for en generelt stram økonomisk politikk og for en mer aktivt stimulerende distriktspolitikk, strukturpolitikk og arbeidsmarkedspolitikk.

Presssituasjonen avspeiler seg tydelig i pris- og kostnadsutviklingen. Konsumprisindeksen steg i fjor sterkere enn året før. Gjennomsnittet for året 1972 lå 7,2% høyere enn året før. En del av oppgangen i 1972 skyldes nok at enkelte prispålegg som var holdt tilbake av prisstoppen fram til november 1971, gav seg utslag da den ble opphevet. Det synes å ha vært en tendens til demping i veksttakten ut gjennom året 1972, selv om prisstoppen i siste kvartal gjør at en må ta noe forbehold på dette punkt. Januartallet i år lå 6,8% høyere enn i samme måned i fjor, en klar reduksjon fra et tall på 8,3% fire måneder tidligere. Det synes klart at Norge ikke lenger skiller seg ut med noen

særlig sterk prisstigning, men tvert imot ligger temmelig midt i gruppen av europeiske industriland.

Det betyr likevel ikke at ikke problemene for oss som for andre er alvorlige nok. Trass i svingninger både fra år til år og fra land til land ser det ut til at tempoet i prisstigningen i den vestlige verden fra 1970 av rykket opp på et nivå på kanskje 6 à 7% om året, dvs. 2 à 3 prosentpoeng høyere enn den prisstigningstakt som ble registrert i 1960-årene. Og la oss være klar over at dette betyr en meget stor forskjell. En prisstigning på 7% i året betyr en fordobling på vel 10 år.

Et slikt tempo i prisstigningen vil skape store urettferdigheter og *spenningsforhold* i den type av økonomier som Norge hører til. Trass i regulering av lønninger, sosialtrygd- ytelse, jordbruks- og fiskepriser osv. følger ikke alle inntektsarter med i noenlunde samme tempo. Enda viktigere er kanskje de store formuesforskyvningene fra långivere og innskytere til låntakere som følge av prisoppgangen.

Imidlertid er det *kostnadsutviklingen* mer enn prisutviklingen som gir grunn til bekymring i Norge. I de siste par årene synes det som om utviklingen av lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien i Norge har ligget noe over gjennomsnittet i industrilandene i Europa.

Analysere årsakene til denne utviklingen, kan det – i motsetning til hva tilfellet var i året 1970 – senere vanskelig sies at prisstigningen utenfra har vært av avgjørende betydning. Importprisene viste bare ubetydelig oppgang i 1972. Lønns- og offentlig finans- og trygdepolitikk har spilt en langt større rolle.

Lønns- og offentlig finans- og trygdepolitikk har spilt en langt større rolle. Lønns- og offentlig finans- og trygdepolitikk har spilt en langt større rolle. Lønns- og offentlig finans- og trygdepolitikk har spilt en langt større rolle. Lønns- og offentlig finans- og trygdepolitikk har spilt en langt større rolle.

foregående år, men likevel høy for et år med tariffrevisjon. Fra tredje kvartal 1971 til tredje kvartal 1972 utgjorde den tariffmessige lønnsøkingen for voksne mannlige arbeidere vel 3½%, mens lønnsglidningen var vel 5%.

Det synes klart at forsøk på å gjenopprette tidligere lønnsrelasjoner spiller en viktig rolle i denne forbindelse. Systemet med fortjenesteutviklingsgaranti forsterker ytterligere denne effekten. Det er jo også slik at jo mer utpreget «lavlønnsprofil» et lønnsoppgjør har, desto sterkere prisstigningsvirkninger vil det få, fordi lavlønnsindustriene har mindre muligheter for å kompensere økte lønnsutgifter uten prisøking.

8. *Finans- og trygdepolitikken.* *Disponibel realinntekt*

Enda større rolle for prisutviklingen i Norge synes finans- og trygdepolitikken å spille. Skatter og trygdepremier i prosent av bruttonasjonalproduktet har steget fra 35% i 1969 og 1970 til 38% i 1971, 40% i 1972 og vil i år nå opp på nær 42%. Det synes som om Norge dermed har passert også Nederland og Frankrike, slik at bare Sverige har et høyere forholdstall.

De økte offentlige utgiftene blir dekket gjennom økte skatter og trygdepremier. Av en samlet oppgang i konsumprisene på 26% fra 1969 til 1972 skyldes minst 7% økte indirekte skatter og 4–5% økte arbeidsgiverpremier til sosiale trygder.

Finans- og trygdepolitikkenes «stramhet» målt ved overskottet før lånetransaksjoner på offentlige budsjetter økte i fjor fra 1,9% til 2,2% av bruttonasjonalproduktet og vil i år bli av omtrent samme størrelse. Disse tallene gir likevel ikke et fullstendig bilde av

finanspolitikkenes virkninger på etterspørselen. En øking av statens virksomhet gjennom kjøp av varer og tjenester har i seg selv en sterkt aktivitetsstimulerende virkning. Skattene kan samtidig ha ført til reduksjon av sparingen, blant annet på grunn av omfordeling til fordel for de trygdete med høyere forbrukstilbøyelighet.

Økte trygdepremier og indirekte skatter fører til høyere lønnskrav. Av oppgangen i lønnskostnader i fjor på ca. 10½% pr. årsverk skyldes over 2½ prosentenheter økte trygdepremier. Denne utviklingen fortsetter i 1973 og vil føre til en øking i bedriftenes lønnskostnader pr. årsverk på omtrent 12%.

De alderstrygdetes disponible realinntekt økte med gjennomsnittlig 7% om året i perioden 1959–73 mot 2% for typiske lønns-takergrupper. I de senere år er veksten for alderstrygdete også noe redusert og var i fjor vel 1%, men tallene for yrkesaktive viste da nedgang for alle grupper, økende med inntektens størrelse, slik at det fremdeles var en betydelig forskjell mellom trygdete og yrkesaktive. I de tre årene fra 1969 til 1972 steg den delen av privatforbruket som finansieres gjennom offentlige overføringer, regnet i mengde med 10% i årlig rate, mens den øvrige – privatfinansierte – del av forbruket neppe steg i det hele tatt.

Lønnsoppgjørene må delvis ses som et uttrykk for at denne utviklingen ikke blir akseptert av de yrkesaktive. De store organisasjonene som tar del i lønns- og inntektsoppgjørene, er ikke villige til å godta de konsekvenser for medlemmenes egen disponible realinntekt som må ha vært forutsetningen for Stortingets vedtak i den sosiale sektoren.

Stønadsutgiftene under pensjonsdelen i

folketrygden øker i år, blant annet på grunn av nedsatt pensjonsalder, med 22%. Utbyggingen av sykehus, høyere sykepenger osv. fører til en øking under sykedelen på 21%. Disse tallene ligger på temmelig nær det dobbelte av den nominelle veksten i bruttonasjonalproduktet.

En så sterk omfordeling av inntekter og ressursbruk kan ikke fortsette uten at det skapes en langt større forståelse og aksept av den blant de yrkesaktive. Om dette ikke er mulig, vil resultatet bli at det skapes spenningsforhold, som kan skade konkurransevnen og utenriksøkonomien, redusere bedriftssparingen ytterligere og legge alvorlige hindringer i veien for lønns- og inntektsoppgjørene. Det er jo ikke bare den sosiale sektoren, men også andre hovedsektorer som samferdsel, undervisning og forskning, miljøvern osv. som krever økt innsats.

I et foredrag som ekspedisjonssjef *Arne Øien* holdt på sosialøkonomenes høstkonferanse i fjor, viste han blant annet at en realistisk prognose basert på en oppsummering av de konkrete planer og forslag om offentlige utgifter som foreligger i departementene, og som en der regner med å få gjennomført, fører til en øking i skattene i prosent av bruttonasjonalproduktet på gjennomsnittlig $\frac{3}{4}$ prosentenheter om året fram til år 2000. I så fall vil skatter og avgifter i 1985 utgjøre 51% av bruttonasjonalproduktet og i år 2000 nå opp i hele 62%. En slik øking i skattenivået vil føre med seg alvorlige problemer i form av vridning av etterspørselen og produksjonen ut fra skatteomsyn, virkninger på mulighetene for spesialisering og arbeidsdeling i samfunnet, virkninger på arbeidsinnsatsen osv. Det kreves en sterk nedskjæring av foreliggende planer for offentlig engasjement selv for å

muliggjøre en øking av realinntekten for en typisk industriarbeiderfamilie på ca. 1% om året framover. En slik familie vil i tilfelle i år 2000 ha til rådighet en inntekt etter skatter på 32 000 kroner, regnet etter pengeverdien i dag, mot 24 000 kroner nå.

En typisk industriarbeiderfamilie hadde i 1960-årene en årlig øking i sin disponible realinntekt på over 2%. En nedskjæring av dette tallet til under halvparten synes ikke realistisk uten markerte – og lite sannsynlige – endringer i de preferanser mellom privat og offentlig forbruk som det store flertall av inntektstakere synes å ha. Det vil i tiden framover bli nødvendig å skjære ned planene for videre utbygging i sosialsektoren og i den øvrige offentlige innsats i samferdsel, undervisning, forskning osv. betydelig. Det behøver likevel neppe å føre til noe alvorlig misforhold, fordi tempoet i den økte offentlige innsats kan holdes på det relative nivå en hadde f. eks. i første halvdel av 1960-årene.

Et annet forhold som disse tallene illustrerer, er avstanden mellom de krav som stilles om økt standard i offentlig og privat konsum og ønskemål om redusert ressursbruk og industrialiseringstempo.

Utviklingen reiser også spørsmålet om hva som kan gjøres for å hindre at Storting og regjering på den ene siden og de organisasjoner som deltar i lønns- og inntektsoppgjørene på den andre siden, forfølger *innbyrdes uforenlige mål* og gjør bruk av virkemidler som i stor utstrekning motvirker hverandre. For å unngå eller begrense slike konflikter bør myndighetene kunne godta at organisasjonene får innflytelse på de vedtak som treffes når det gjelder skattlegging og bevilgninger. Organisasjonene på

sin side bør til gjengjeld kunne godta at myndighetene får innflytelse på de avtaler som treffes under lønnsoppgjørene. En slik innbyrdes påvirkning med sikte på bedre samordning både når det gjelder målsetting og virkemidler, må i tilfelle gå lenger enn, men den vil ikke være prinsipielt forskjellig fra, de påvirkningsmuligheter som faktisk har utviklet seg i etterkrigstiden.

9. Penge- og kredittpolitikken

Omfanget og sammensetningen av den totale kreditttilgangen i 1972 avvek atskillig fra den opprinnelige målsettingen, noe som i stor grad var en følge av at visse av de forutsetninger som var lagt til grunn i nasjonalbudsjettet, ikke slo til. En lavere skipsimport enn forutsatt førte til mindre kapitalinngang fra utlandet. Det var også en tendens til oppbygging av private valutabeholdninger og til endringer i betalingsmønsteret for innførsel og utførsel med større finansiering i Norge enn tidligere. Dette skyldtes i stor utstrekning renteoppgangen på de utenlandske penge- og kapitalmarkeder. Usikkerhet om kursutviklingen kan også ha spilt inn.

Redusert likviditetstilførsel gjennom Norges Banks valutatransaksjoner sammen med en likviditetsinndragning ved statens transaksjoner og en skjerping av primærreserverkravene førte til at forretningsbankenes likviditetsposisjon ble svært stram mot slutten av året. Likevel fortsatte forretningsbankenes utlån å øke langt raskere enn kredittopplegget forutsatte, slik at innenlandsk kreditttilførsel ble større enn planlagt. Utviklingen viste på nytt at bankenes egen vurdering av sitt likviditetsbehov kan skifte sterkt. Det skapte igjen problemer for den kredittpolitiske styringen.

Bankenes likviditetslån i Norges Bank kom opp i meget store beløp mot slutten av året. Det kom anmodninger til Norges Bank om å endre reglene for låneadgangen eller på annen måte å lette likviditetssituasjonen for å redusere de høye rentekostnadene som opplåningen påførte bankene. Den stramme likviditetspolitikken har imidlertid hatt det siktemål å holde tilbake veksttaket i bankenes utlån. På bakgrunn av den raske utlånsstigningen i forretningsbankene ville en lettelse i låneadgangen i Norges Bank kunne ha ført til en ytterligere overskridelse av utlånsrammen. Bankene har selv sagt seg enig i at utlånsutviklingen skal reguleres indirekte gjennom likviditeten. De bør da også sørge for å beholde en tilstrekkelig likviditetsreserve til å møte både sesongmessige bevegelser og mer tilfeldige utslag. På bakgrunn av den lagerreduksjon som skjedde i 1972 både av eksportvarer og importerte varer, kan det synes noe forbausende at forretningsbankenes utlån økte sterkere enn i 1971. Unntaket var bygglånene, hvor det var mindre vekst, mens økingen i vekselobligasjons- og gjeldsbrevlånene var nær dobbelt så stor som foregående år. Også bevilgete kassekreditter vokste raskt fram til høstmånedene.

Forklaringen på at forretningsbankenes utlån steg så raskt i 1972, må søkes i en rekke forskjellige faktorer. Det høye nivå på boligbyggingen i de senere år har ført til økt pågang i bankene etter toppfinansieringslån. Økingen i antall boliger finansiert utenfor statsbanksystemet, har også skapt behov for større og mer langvarig midlertidig finansiering inntil bygglånene kan bli konvertert til mer langsiktige pantelån i andre kredittinstitusjoner. Slike lån må nærmest betraktes som en konsekvens av de boliginvesteringer

inger som allerede har funnet sted. Utlånsøkningen i forretningsbankene må også ses på bakgrunn av at prisstigningen førte til økt behov for driftskapital, som i en periode med fallende eierinntekter i store deler av næringslivet i økt utstrekning må lånefinansieres.

Den sterke veksten i bevilgete kassekreditter skapte et potensielt grunnlag for kredittøkning. Men noe svakere realøkonomisk vekst med lavere industriinvesteringer enn ventet, reduksjon i detaljomsetningsvolumet og mindre press på arbeidsmarkedet enn på flere år reduserte behovet for kredittpolitiske strammingsiltak. Det samme gjaldt omleggingen i finansieringen av utenrikshandelen. En var i denne situasjonen redd for at et eventuelt forsøk på å stramme inn bankenes likviditet ytterligere eller bruke den adgang kredittloven gir til å pålegge reservekrav på utlånsøkningen i bankene, kunne føre til svekkelse av aktivitetsnivået uten nevneverdig effekt på pris- og kostnadsøkningen.

Imidlertid skjøt utlånsøkningen fra forretningsbankene overraskende fart mot slutten av året. På den tid da primærreservekravene ble hevet, med virkning fra 1. oktober og 1. november, og ytterligere tiltak ble overveid, var det ventet at forretningsbankenes utlånsøkning i 1972 ville bli på under 2 milliarder kroner. I den usikre økonomiske situasjon som forelå, fant en grunn til å godta dette. Den faktiske utlånsøkningen ble imidlertid hele 2,3 milliarder kroner, noe som kan indikere at virkemiddelbruken overfor forretningsbankene var for svak.

Nå tar det vanligvis en viss tid fra tiltak settes i verk til virkningene på utlånene viser seg. Den svake utlånsutviklingen i forretningsbankene i januar i år kan tyde på at virkningen av tilstrammingsiltakene høsten

1972 er begynt å melde seg, og at en nå er inne i en periode med lavere utlånsaktivitet.

De midler som kan overflyttes til andre land, inklusive de liberaliserte kortsiktige kreditter i samband med utførsel og innførsel, påvirkes ofte av små rentedifferanser. Slik forholdene var fram til tidlig på sommeren 1972, var det fordelaktig å holde disse midlene i Norge, dels på grunn av at internasjonale rentesatser var fallende samtidig som kortsiktige norske rentesatser forble høye, og dels på grunn av de usikre kursforholdene på de internasjonale valutamarke-der. Renterelasjonene endret seg noe i annen halvdel av 1972, og i en viss utstrekning strømmet den kortsiktige kapitalen ut igjen. De forsøk som er gjort på å innføre en mer fleksibel rentepolitikk med sikte på å påvirke de kortsiktige kapitalbevegelser mellom Norge og utlandet, har hittil ikke ført fram. Det viste seg at selv i perioder da de internasjonale rentesatser var rekordmessig lave, hadde dette ingen virkning på de norske bankers regulære utlånsrenter. Følgen var en sterk pågang fra norske bedrifter om tillatelse til låneopptak i utlandet. Fremdeles er denne pågangen kraftig, og den begrunnes av de bedriftene det gjelder, dels med vansker med å reise lån i norske banker, dels med lavere rentesatser i utlandet. Dette siste gjelder ikke bare for kortsiktige, men også for flere typer av langsiktige lån.

Obligasjonsrenten har derimot ligget lavere i Norge enn i utlandet, godt og vel 1% jevnført med euro-obligasjonsmarkedet. Det totale avtak av obligasjoner har svart bra til målsettingen etter at plasseringsplikten ble effektiv. Rentedifferansen mellom ordinære § 15-lån og stats- og statsgaranterte lån har imidlertid vært større enn det en rimelig risikovurdering burde tilsi. Som en følge av

dette ønsket de plasseringspliktige institusjoner fortrinnsvis å plassere sine midler i de høyere forrentede § 15-obligasjoner, noe som igjen førte til tendenser til rentenedgang for disse obligasjonene. Norges Bank har derfor gått inn for å justere vilkårene for statsobligasjonene gjennom en svak renteheving, slik at statsobligasjoner og ordinære § 15-obligasjoner blir mer likestilt i markedet. En slik justering er nettopp blitt gjennomført.

Virkningene av vår kredittpolitikk må i første rekke vurderes på bakgrunn av dens *realøkonomiske* resultater. I så måte synes som nevnt utviklingen å ha vært relativt tilfredsstillende i Norge både når det gjelder økonomisk vekst, stabilitet, sysselsetting og ressursallokering, selv om en må være klar over at kredittpolitikken har virket sammen med en rekke andre faktorer. Pris- og kostnadsstigningen gir grunn til større bekymring, men ville innen politisk akseptable grenser neppe kunne ha vært nevneverdig påvirket av en enda strammere kredittpolitikk. Det vil derfor være vanskelig å påvise at et annet system for styring av penge- og kredittforholdene enn det vi har gjort bruk av, ville ha ført til at den økonomiske utviklingen var blitt mer i samsvar med målsettingen.

Det blir ofte hevdet at en kan oppnå en bedre prisutvikling ved en mer systematisk og direkte styring av publikums likviditet. Et slikt utsagn skulle da bety at en burde ha ført en strammere kredittpolitikk enn den myndighetene har lagt opp til. I Norge har en som i andre land lagt til grunn bestemte forutsetninger om ressursutnyttning og prisstigning når en legger opp kredittpolitikken. En har da funnet det mest formålstjenlig å stille opp konkrete mål for til-

gangen av kreditt også av omsyn til kredittallokeringen. Alle land må på en eller annen måte virke inn på kreditt ekspansjonen, selv om tiltakene ofte forklares ut fra nødvendigheten av å holde tilbake veksten i pengemengden. Styringen av pengemengden må hovedsakelig skje ved finans- eller kredittpolitiske tiltak. Nytter en pengemengden som mål, vil en finne at vekstraten, regnet på årsbasis, har falt fra 17% i begynnelsen av 1971 til 10% i slutten av 1972. I inneværende år er vekstraten ventet å komme ned i 9-10%. Veksten i pengemengden har i de siste år vært omtrent på linje med hva en finner i de fleste øvrige vesteuropeiske land.

Den avtalte bindingen av visse av bankenes utlånsrenter ifølge renteforståelsen av 1969 har medvirket til veksten i gjeldsbrevlånenes andel av de totale utlån. Spesielt for sparebankene er det nå klart at gjeldsbrevlånene etter hvert overtar pantobligasjonenes rolle som den dominerende utlånsform. Dette er en uheldig utvikling. I forretningsbankene har vekselobligasjons- og gjeldsbrevlån blitt den viktigste utlånsform etter kassekreditt. Den relative nedgang for de andre låneformer har imidlertid vært mer jevnt fordelt.

Behovet for økte rentemarginaler er i stor utstrekning en følge av stigningen i bankenes kostnadsnivå, ikke minst på grunn av den kostbare betalingsformidling de har påtatt seg. Det kan ikke sies å være noen rasjonell grunn til at låntakerne eller innskyterne skal betale for en sjekkbruk og giroformidling som vokser meget raskere blant annet fordi den er gratis for brukerne.

Betalingsformidlingsspørsmålene er tatt opp på generell basis i de kredittpolitiske samarbeidsorganer. En er i denne sammen-

heng blitt enig med kredittinstitusjonene om behovet for et offentlig utvalg med oppgave å vurdere betalingsformidlingssystemet slik som det er i dag, og eventuelt fremme forslag som vil effektivisere og forbedre systemet sett fra en vid samfunnsmessig synsvinkel.

De samlede utlån til boligformål utgjør omkring 34 milliarder kroner, og en større sparing i denne sektor vil være sterkt ønskelig. Det er grunn til å være tilfreds med vedtaket om at Husbanken skal påbegynne en omlegging med bedre tilpassing av avdragene etter den faktiske inntektsutviklingen. Enkelte sparebanker har innført låneformer som går lenger i denne retning. Skal en kunne redusere den såkalte «inngangsbilletten» og samtidig få til en større sparing i boligsektoren, er det nødvendig å gå videre på denne veien og normalt også stille større krav om sparing i tiden før bolig blir overtatt. Boligbeskatningskomitéen har nylig foreslått skattereformer i den retning det alt er skjedd i Sverige. Uten å ta noe standpunkt til de konkrete enkelthetene i dette framlegget må det kunne konstateres at komitéen har gjort et nyttig og viktig arbeid. Reformen på dette området er nødvendige for å skape et skattesystem med bedre indre balanse og dermed mer rimelige fordelingsvirkninger i et samfunn med rask oppgang i priser og inntekter.

10. Bankstrukturen

Sammenslutningsprosessen i sparebankvesenet går fortsatt langsomt. Tallet på selvstendige sparebanker er 444 etter en reduksjon på 21 i 1972. Sammenslutningene har de siste årene også omfattet en del større sparebanker. En må håpe at tilrådingen fra den

Plankomiteén som Sparebankforeningen har satt ned, kan føre til en avklaring når det gjelder sparebankenes framtidige stilling i vårt bankvesen.

Forhandlingene om sammenslutning av to viktige forretningsbanker i Nord-Norge og av de to gjenværende forretningsbankene på Sunnmøre til nye distriktsbanker for Nord-Norge og for Sunnmøre har til nå ikke ført fram, trass i at alle synes å være enige om at slike sammenslutninger er prinsipielt ønskelige.

Det er grunn til å slå fast at de retningslinjer for strukturpolitikken som Stortinget har godkjent, fortsatt har full gyldighet og vil bli lagt til grunn ved behandlingen av framtidige konsesjonssøknader. Sammenslutninger som bryter med de prinsipper som er kommet til uttrykk i disse retningslinjene, kan ikke påregnes godkjent.

Konsentrasjonsprosessen i næringslivet vil fortsette og øke behovet for større bankenheter. Men det vil fortsatt være plass for et rimelig antall sterke distriktsbanker med intimt kjennskap til landsdelens særlige forhold.

11. Sluttord. Internasjonal økonomi

Utviklingen i norsk økonomi de siste årene har på nytt vist hvor sterkt Norges næringsliv er integrert i verdensøkonomien, og i hvor høy grad den økonomiske utvikling og politikk i andre land virker inn på våre egne muligheter. Det gjelder i konjunkturutviklingen, det gjelder for valutakurser og valutareform, det gjelder i handelspolitikk, skipsfartspolitikk og markedsforhold, og det gjelder i forholdet til de multinasjonale konserner og til miljøvernproblemene. Et meget lite og velstående land med en relativt meget omfattende utenriksøkonomi er særlig

utsatt i så måte. Norge har 1% av Vest-Europas befolkning, 1½% av bruttonasjonalproduktet og 2½% av utførselen av varer og tjenester.

Etterkrigstiden har budt på meget gode ytre vilkår for norsk økonomi. Det henger i stor utstrekning sammen dels med en økonomisk vekstpolitikk i de ledende land, dels med et mellomfolkelig økonomisk samarbeid som har vært basert på visse spilleregler som avvikling av handelshindringer, bestevilkårsprinsippet, faste, men regulerbare valutakurser, tilstrekkelig tilgang på internasjonal likviditet og et effektivt internasjonalt kapitalmarked. Nye og mer effektive samarbeidsformer har presset seg fram, mens arbeidet i de gamle organisasjonene fra den første etterkrigstiden har blitt intensivert. Denne intensivering av samarbeidet i mer bindende former og på stadig nye områder av den økonomiske politikken og av samfunnslivet ellers er et svar på en generell utviklingstendens blant vestlige industrialiserte land. Økonomiene er etter hvert blitt så innvevet i hverandre og så utsatt for hendinger og utviklingstendenser utenfor det enkelte lands grenser at utforming av målene for den økonomiske politikken og bruk av virkemidler på rent nasjonalt grunnlag ikke løser de problemer som hvert av samfunnene står overfor.

I dag ligger en stor risikofaktor i tendensen til økte økonomiske spenningsforhold mellom USA og Japan og EF landene. De kommer blant annet til uttrykk i arbeidet med reform av det internasjonale valuta-systemet. Nøye forbundet med det og kanskje enda mer risikofylte er de handelspolitiske spenningsfaktorene. Sambandsstatene har fått det inntrykk at dets store handels-

partnere ikke gir landets utførsel av industrivare og landbruksvarer rimelige muligheter, og at det bærer for store økonomiske byrder i andre land, blant annet til militære utgifter i Europa og til hjelpearbeidet i utviklingslandene. Kunngjøringen om devalueringen av dollaren ble ledsaget av varsler om handelspolitiske mottiltak dersom det internasjonale valutasystemet og den mellomfolkelige handelspolitikken ikke blir lagt om på en måte som hjelper til å løse landets betalingsbalanseproblemer. Samtidig varsler den amerikanske administrasjonen opphevelse av renteutjevningskatten og andre tiltak for begrenning av kapitalutførselen fra USA. Også dette stiller andre land og verdensøkonomien framfor alvorlige problemer. I spenningsfeltet mellom disse store økonomiske grupperingene ligger det lille lands interesser utsatt til. Norge har en vital interesse i at de kommende GATT-forhandlingene fører til en gradvis eliminering av all tollbeskyttelse på industrivarer. Sammen med dette må i tilfelle gå tiltak for reduksjon eller eliminering av ikke-tollmessige handelshindringer, som har hatt en tendens til å øke i betydning gjennom de senere årene.

Konsekvensene av kravene i alle industri-landene om en sterkt økt innsats i arbeidet med energi- og andre ressursproblemer, miljøvernproblemer og u-landshjelpen kan lett bli at de store lands økonomiske politikk blir mindre generøs, mindre åpen og mindre ekspansiv enn den har vært siden den andre verdenskrigen og særlig i 1960-årene. I det nye klima har vårt land en større interesse enn noen gang før av et bredt, intenst og effektivt mellomfolkelig samarbeid for løsning av disse problemene.